

Martijn de Groot
Joost van Kasteren

Wageningers

De betekenis van 134 jaar
Koninklijke Landbouwkundige Vereniging

Colofon

Uitgave:

Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen

Grafische verzorging en omslag:

AlbertsKleve BNO, albertskleve.nl

Tekstredactie:

Natasja Suselbeek

Beeldredactie:

Sacha Tijmstra

Foto landbouwgewas omslag en titelbladen:

Guy Ackermans

Druk:

Drukkerij Van Gorcum, Raalte

© 2020, Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum BV,
Postbus 43, 9400 AA Assen.

NUR 699

ISBN 978 90 232 5755 4

1e druk, 2020

Ofschoon iedere poging is ondernomen volgens de auteurswet rechthebbenden van het in dit boek opgenomen illustratiemateriaal te traceren, is dit in enkele gevallen niet mogelijk gebleken. In het onderhavige geval verzoekt de uitgever rechthebbenden contact met hem op te nemen. Een volledige bronvermelding van het beeld is achterin het boek te vinden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Inhoudsopgave

Woord vooraf	06
Ten geleide	07
DE VERENIGING VAN OUD-LEERLINGEN DER RIJKSLANDBOUWSCHOOL	10
GEDIPLOMEERD LANDBOUWKUNDIGEN WILLEN EIGEN VERENIGING	22
PUBLICATIES	48
OP DE GOLVEN VAN DE TIJDGEEST	74
STUDIEKRINGEN EN NETWERKEN	106
WAGENINGERS AAN WERK HELPEN	136
WAGENINGERS IN DE WIJDE WERELD	156
VAN SYMBIOSE TOT USURPATIE	176
EEN TOEKOMST NA KLV	200
Epiloog	213
Literatuur	214
Beeld	219
Index	222

DE VERENIGING VAN OUD-LEERLINGEN DER RIJKSLANDBOUWSCHOOL

Hoofdstuk 1

Het gebouw van de Rijkslandbouwschool is nog tot ver in de twintigste eeuw hoofdgebouw van de Landbouwuniversiteit gebleven.

'Ik meende een mosterdsaadje aan den bodem toe te vertrouwen, maar het blijkt dat het een eikel is geweest.' Dat zei Joannes Sibinga Mulder, de man die als twintigjarige student met het idee was gekomen om een vereniging van Wageningse oud-leerlingen op te richten, in 1936. Hij zat toen aan bij een feestmaal ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van die vereniging. Zijn idee had hij destijds ook bij een feestmaal gelanceerd: het tienjarig bestaan van de Rijkslandbouwschool. Inmiddels was de vereniging uitgegroeid tot een bloeiend genootschap met veel activiteiten en een gerespecteerd tijdschrift onder zijn hoede. Sibinga Mulder stelde zich nu bescheiden op. Zijn tafelgenoten moesten de planter van dat zaadje maar niet al te veel lof toezingen, vond hij. 'Want wat die planter vijftig jaren geleden deed lag wel heel erg voor de hand en de stoere eik die er uit zou groeien, heeft hij toen in zijn gedachten niet gezien! Hij meende, dat het samenwerken van die oud-leerlingen, den landbouw van geheel Nederland ten goede zoude komen. Dat alleen was zijn doel en daarin heeft hij goed gezien, maar dat lag voor de hand!', aldus de inmiddels zeventigjarige Sibinga Mulder.

Sibinga Mulder was in 1881 vanuit Groningen naar Wageningen gekomen om, na een paar jaar voorbereidende hbs, Indische Landbouw te studeren. Hij was een van de vele leerlingen geweest die niet van een agrarisch bedrijf kwamen, en ook een van de velen die de vervolgopleiding 'Afdeling B' niet voltooiden: niet lang na zijn tafelrede verliet hij Wageningen voor een baan bij een Haarlems laboratorium, om twee jaar later bij een koffie- en kinabedrijf op Java te gaan werken.

Het was een bekende route. Studenten aan de Rijkslandbouwschool, niet zelden afkomstig uit de gegoede milieus van herenboeren, planters en hogere burgerij, genoten een paar jaar - vaak tot ergernis van hun leraren - van het goede leven en vertrokken dan zonder diploma naar de koloniën. Zo bekend was die gang van zaken zelfs, dat de directeur in het programmaboekje voor het leerjaar 1884-85 aan Indische werkgevers adviseerde goed te onderzoeken 'of zoodanige zich noemende oud-leerlingen hier werkelijk hunne studie hebben volbracht.'

De Rijkslandbouwschool in Wageningen was toen de enige hogere agrarische opleiding die ons land kende, en dat pas sinds 1876. In de loop van de negentiende eeuw waren er aan enkele universiteiten wel leerstoelen in de landhuishoudkunde ingesteld en verschillende middelbare landbouwscholen gesticht. WUR-geschiedschrijver Van der Haar spreekt van 'een lange tragedie van ontstellend veel plannen en eindeloze discussies,' en van een 'legio aantal commissies dat zich met het maken van plannen voor het landbouwonderwijs heeft beziggehouden.' Op driekwart van deze eeuw kwam er dus in Wageningen de Rijkslandbouwschool, met een afdeling A voor leerlingen die van de lagere school af kwamen, en een afdeling B als vervolg op de hbs-opleiding die bij dezelfde instelling hoorde.

Trage start van hoger landbouwonderwijs

De ontwikkeling van de landbouw in de loop van de negentiende eeuw had er zeker aan meegewerkt dat het zo lang moest duren. De prijzen van landbouwproducten waren goed geweest, grondbezitters zagen hun pachten gestaag stijgen. Voor de grotere, meer ontwikkelde boeren waren er dus weinig externe prikkels om naar vooruitgang te zoeken, terwijl de kleinere boeren op de zandgronden het te druk hadden met hun bedrijfjes om zich daarover te sappel te maken. Niet dat de technische ontwikkeling stil had gestaan; integendeel zelfs.¹ Maar er ontstond wel een zekere spanning tussen de mogelijkheden die onderzoek en onderwijs, vooral in Duitsland, steeds meer aan het licht brachten, en de gretigheid van de Nederlandse overheid om die via onderwijs te verspreiden. Verlichte geesten als onderwijsinspecteur Winand Staring verrichtten jaren vergeefs sleurwerk om een hogeschool voor de landbouw tot stand te brengen. Ook een proefstation voor de landbouw verscheen niet eerder dan in de jaren zeventig.

1 Van Zanden, 1985, p. 246

De massale invoer van Amerikaans graan, mogelijk gemaakt door de stoomvaart, luidde de landbouwcrisis van 1880 in.

De grote landbouwcrisis aan het eind van de negentiende eeuw bracht verandering, en belangrijke gevolgen voor het kennissysteem in de Nederlandse landbouw. Aan het einde van de jaren zeventig kelderden de graanprijzen in Europa drastisch door de enorme toevloed - dankzij stoomtreinen en stoomvaart - van Amerikaans en Canadees graan. Na de graanprijzen volgden die van veehouderijproducten. De Nederlandse regering koos er niet voor om de prijzen van agrarische producten te beschermen door importheffingen - logisch voor een land dat vanouds op handel en export was georiënteerd. Daardoor moest de aandacht des te meer worden gericht op het zoeken naar en verspreiden van kennis waarmee de boeren hun productie konden verhogen om de achterblijvende prijzen goed te maken.

Ruimte voor laagdrempelige technische vooruitgang

Dat zoeken en verspreiden was ook de kern van het advies van de Staatscommissie die de regering in het geboortjaar van de vereniging, 1886, had benoemd om te adviseren over de beste reactie op de crisis. Intussen trokken landarbeiders van het platteland naar de stad. De herenboeren konden hun loon niet meer betalen en in de stedelijke industrie wachtte werk.² In verdere mechanisatie en schaalvergroting was dus nu het heil niet te vinden. 'Sommige machines, met name maaimachines, worden zelfs weer afgeschaft,' schrijft historicus Van Zanden over de jaren tot 1895. Kleinere

2 Bieleman, 2008, p. 280

Salomon Koenen (1871 - 1922)

'Hij kon boer zijn en bleef altijd gentleman', schreef I.G.J. van den Bosch op Oudejaarsavond 1922, in een In Memoriam een paar dagen na het

overlijden van Sam Koenen op 26 december van dat jaar.⁶ 'Wat kon hij goed met boeren omgaan, en hoe vlug wist hij ze te winnen (...) en door respect en vertrouwen voor en in zijn kennis en doorzicht en door het aantrekkelijke van zijn persoonlijkheid!'

Salomon Koenen werd geboren als zoon van de Amsterdamse industrieel Daniel Koenen en zijn vrouw Ignatia van Notten.⁷ In 1889 begon hij met zijn studie aan de Rijkslandbouwschool in Wageningen. Daarop aansluitend studeerde hij voor de middelbare akte landbouwkunde, in het kader waarvan hij een half jaar lang colleges landbouweconomie volgde aan de Universiteit van Jena. Van 1896 tot 1905 was hij

Rijkslandbouwleraar (landbouwconsulent) in Overijssel. Voor zijn benoeming tot leraar aan de Rijks Hoogere Land-, Tuin- en Boschbouwschool studeerde hij nog een half jaar in Berlijn. Naast zijn activiteiten voor het Nederlands Instituut van Landbouwkundigen en zijn docentschap was hij lid van vele commissies, waaronder de Staatscommissie voor den Landbouw (1906 - 1912), waarin hij uitgroeide tot een van de meest vooraanstaande leden. Na opheffen van de Staatscommissie werd hij benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Andere belangrijke commissies waren de Staatscommissie voor het Pachtvraagstuk en - vanaf 1918 - de Zuiderzeeraad. Laatstgenoemde was een adviescommissie, die was ingesteld nadat bij wet was besloten tot afsluiting en inpoldering van de Zuiderzee. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hij ook menigmaal door de regering geraadpleegd, onder meer over de Scheurwet, de wet die boeren verplichtte om grasland om te zetten (te 'scheuren') in akkerland. Zijn adviezen waren altijd uitvoerbaar omdat hij zelf goed bekend was met de praktijk van de landbouw. Na zijn dood verscheen in 1924 zijn 'Inleiding tot de landhuishoudkunde: wat iedere Nederlander omtrent den vaderlandschen landbouw dient te weten'.

6 Van den Bosch, 1923

7 Biografisch woordenboek van Nederland, Den Haag 1979

En zo geschiedde. Nog geen tien dagen later verscheen een circulaire waarin werd vermeld dat 'de reeds lang bestaande plannen tot stichting eener Vereeniging van Landbouwkundigen en Bezitters der Middelbare acte in Land-, Tuin- en Boschbouwkunde tot het gewenschte doel hebben geleid.' Het Instituut telde kort na zijn oprichting al zeventig leden. De circulaire vermeldde verder dat de vergadering principieel had besloten om geen eigen orgaan uit te geven. Voor mededelingen zou bij voorkeur de Grootte Pers worden gebruikt, omdat het Instituut 'zijne stem wenscht te doen horen in ruime kring'.

Nogal afgelegen

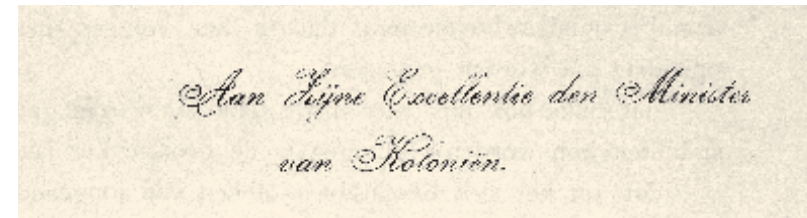
Naast de drie initiatiefnemers Koenen, Mayer Gmelin en Azings Venema werden nog twee andere bestuursleden benoemd: de latere minister van Landbouw Folkert Posthuma en C. (Kees) Broekema, secretaris van het hoofdbestuur van de Friesche Maatschappij van Landbouw en de zoon van de toenmalige directeur van de Rijkslandbouwschool L. Broekema. Bij die laatste benoeming werd iets te veel enthousiasme aan de dag gelegd, want Kees Broekema zelf wist nergens van.

Op 1 november 1908 schrijft hij dat hij uit de krant heeft vernomen, dat hij is gekozen in het bestuur van de nieuw opgerichte vereniging. Het spijt hem dat dit zonder zijn medeweten is gebeurd, want dan had hij bij voorbaat kunnen bedanken 'wat wel zoo aangenaam voor beide partijen zou zijn geweest'. Wegens drukke werkzaamheden voor de Friesche Mij. heeft hij niet de tijd en de energie die nodig zijn voor het besturen van een nieuwe vereniging. Bovendien is zijn woonplaats (Zurich in Friesland) nogal afgelegen.

STREVEN NAAR ERKENNING

Een van de eerste activiteiten van het Instituut, nauwelijks een maand na de oprichting, was het sturen van een rekest aan de minister van Koloniën.⁸

Het zou het laatste niet wezen. Het ging hen vooral om de erkenning van de Wageningse gediplomeerde als gelijkwaardig aan willekeurig welke andere afgestudeerde. Het probleem was

Een van de eerste acties van het Instituut was het sturen van een rekest aan de minister van Koloniën om erop te wijzen dat Wageningse bosbouwkundigen even goed, zo niet beter voor hun taak berekend waren dan Duitse.

alleen dat hun opleiding, ondanks de naamsverandering tot Rijks Hoogere Land-, Tuin- en Boschbouwschool, wettelijk gezien nog steeds tot het middelbaar onderwijs behoorde.

Beter voor hun taak berekend

Aanleiding voor het rekest aan de minister van Koloniën zijn de plannen van de Indische regering om in het tekort aan technische ambtenaren bij de Dienst van het Boschwezen in Nederlands-Indië te voorzien door Duitse bosbouwkundigen in dienst te nemen. Volgens de kersverse bestuursleden van het Instituut, Salomon Koenen en Gerardus Azings Venema, zijn

8 Archief WUR